

Ks. dr hab. Roman Bogusław Sieroń

ORCID: 0000-0001-5536-2250

Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

Mob. 502 384 700

Mail: erbes@interia.pl

Recenzja pracy doktorskiej

Mgr lic. Małgorzata Pisarska, Objawienie ojcostwa Bożego w Ewangelii według św. Mateusza, (Kraków 2023, ss. 174); praca doktorska napisana na seminarium naukowym z teologii biblijnej Wydziału Teologicznego UPJPII pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Stanisława Witkowskiego MS.

Wprowadzenie

Swoistym *signum* dla recenzji niniejszej pracy doktorskiej była data otrzymania z Biura ds. Postępowań Doktorskich UPJPII informacji o wyznaczeniu mojej osoby na jej recenzenta. Był to 23 czerwca – obchodzony w tym dniu w Polsce Dzień Ojca – święto będące wyrazem szacunku i wdzięczności ojcom. Warto podkreślić, iż to święto międzynarodowe o zmiennej w różnych krajach dacie obchodów. We Włoszech, Hiszpanii i Portugalii jest to 19 marca (dzień świętego Józefa). Na Litwie świętuje się go w pierwszą niedzielę czerwca, w Austrii w drugą niedzielę czerwca, a w Turcji, Holandii, Francji, Wielkiej Brytanii i Ukrainie Dzień Ojca obchodzi się w trzecią niedzielę czerwca. W Niemczech Dzień Ojca obchodzi się w dniu Wniebowstąpienia Pańskiego, który przypada na 39. dzień po niedzieli wielkanocnej (40. dnia, licząc wraz z nią). W krajach skandynawskich Dzień Ojca obchodzony jest w drugą niedzielę listopada, a w Danii jest świętowany 5 czerwca.

Ojcostwo ma swoje fundamentalne znaczenie dla historii, kultur i społeczeństw, choć różnie było przez nie rozumiane. Przez wieki podkreślano przede wszystkim ojcowską władzę oraz sam fakt zdolności przekazywania życia. Nie zawsze wiązało się to jednak z miłością i troską o zrodzone życie oraz wychowanie potomstwa. Intuicyjnie wyczuwano, że to drugie jest równie ważne, dlatego nastąpiła spirytualizacja słowa „ojciec”. Jako tytuł zaczął on przynależeć także do nauczycieli i autorytetów duchowych oraz tych, którzy stanowili wzory życia i mądrości życiowej. Płodność ojcowska rozumiana była także w sensie duchowego rodzenia uczniów,

naśladowców, kontynuatorów danej misji bądź dzieła (vide zakończenie recenzowanej pracy).

W słowach kluczach niniejszej rozprawy pojawiają się terminy: ojcostwo, ojciec, patrocentryzm. Należą one do podstawowych pojęć cywilizacji, kultury, nauk humanistycznych i społecznych. Problematyką ojcostwa w jego różnych aspektach i wymiarach zajmują się m.in. psychologia, pedagogika, socjologia, nauki prawne. Również w teologii katolickiej, szczególnie po Drugim Soborze Watykańskim widać wyraźnie rozwój subdyscypliny zwanej paterologią (patrylogią) – nauką o Bogu Ojcu – pierwszej Osobie Trójcy Świętej.

Aktualność i waga problemu

Bez wątplenia także na obszarze biblistyki, a w niej teologii biblijnej widzimy wzmożone zainteresowanie kwestią szeroko rozumianego ojcostwa. Wielkim poruszeniem i inspiracją do pogłębienia nauki o Bogu Ojcu był w Kościele katolickim jubileusz roku 2000 i ogłoszenie przez św. Jana Pawła II Roku Boga Ojca w ramach przygotowań do niego (rok 1998). Zorganizowano wtedy liczne konferencje i sympozja poświęcone tej tematyce, powstało też wiele artykułów, monografii oraz opracowań zbiorowych, których celem było przybliżenie tajemnicy Boga Ojca, który zechciał objawić się człowiekowi. Wylicza je szczegółowo Autorka niniejszej rozprawy we wstępie do niej ukazując aktualny stan badań (teologia biblijna, teologia dogmatyczna, patrologia). Trafnie konstatuje jednak, iż na gruncie polskim „mimo takiego poruszenia i zainteresowania tematyką Boga Ojca nie powstała osobna monografia zajmująca się ojcostwem Bożym tylko w Ewangelii według św. Mateusza”.

Przykładem w polskim środowisku biblijnym żywego zainteresowania paterologią biblijną mogą być najnowsze podręczniki i monografie, w których odnajdziemy interesujące nas wyniki badań (choćby przykładowo najnowsza, wielotomowa Teologia Starego i Nowego Testamentu pod redakcją ks. prof. M. Rosika [2011]; Teologia biblijna ks. prof. Jelonka [2015]; specjalistyczne prace o. prof. Langkammera, ks. prof. Szczurka, bp prof. Szlagi). Prawda o Bogu, który jest Ojcem należy także do kanonu myśli chrześcijańskiej, rozwijanego i badanego w podobnie brzmiącej patrologii (patrystyce) – nauce o Ojcach Kościoła i ich teologii (sięga do tego cennego i rozległego zasobu również Autorka recenzowanej monografii).

W nurt współczesnych badań paterologii biblijnej wpisuje się recenzowana praca doktorska, która choć zgodnie z kanonami metodologii badań naukowych koncentruje się na Ewangelii według św. Mateusza, to w pierwszej części (rozdziały I-

III) obejmuje swym zainteresowaniem także świat antyczny, literaturę międzytestamentalną, Biblię Hebrajską a przede wszystkim literaturę nowotestamentalną (Ewangelie kanoniczne, Corpus Paulinum, Corpus Johanneum, listy katolickie).

Wagę aktualności i problemu niniejszej pracy podkreśla sama Autorka w konkluzji rozdziału III (s. 101): „Bóg jest zatem Ojcem, objawia się jako Ojciec i chce być poznawany jako Ojciec. Chrześcijaństwo, które swoje imię bierze od Chrystusa (por. Dz 11, 26b), jest w swej istocie patrocentryczne – nakierowane na Ojca i z Niego biorące swój początek. Całą misję Syna można bowiem zawrzeć w tym jednym, iż przyszedł objawić Ojca, nieustannie wskazywał na Niego i właśnie z Ojcem chciał pojednać ludzkość oraz całe stworzenie”.

Poważnym atutem rozprawy jest twórcze wykorzystanie przez Autorkę szerokiego *spectrum* polskiej myśli biblijnej z występującymi przedstawicielami myśli zagranicznej (można by ten ostatni zbiór jeszcze poszerzyć i uzupełnić). Autorka cytuje wielu klasycznych, sprawdzonych polskich autorów – znawców paterologii biblijnej tak starszego pokolenia: Łach, Homerski, Romaniuk, Langkammer, Mędała, Hałas, Jezierska, Mickiewicz, Paciorek, Popowski jak i młodszych: Łabuda, Malina, Parchem, Rosik, Piwowar, Pudełko, Witkowski oraz zagranicznych, możemy rzec kanonicznych: Brown, de Vaux, Forte, Harrington, Ratzinger – Benedykt XVI. Ważnym i wartościowym uzupełnieniem pracy są również odniesienia do egzegezy patrystycznej (szczególnie w rozdziale IV i V – zwłaszcza św. Hieronim, św. Jan Chryzostom, św. Tomasz z Akwinu).

Struktura pracy

Recenzowana praca nosi w pełni adekwatny do treści tytuł „Objawienie ojcstwa Bożego w Ewangelii według św. Mateusza” i została podzielona na pięć rozdziałów (optymalny układ jak dla prac naukowych tego typu). Posiada również wymagane przez metodykę pracy naukowej: wstęp, zakończenie, bibliografię, spis treści, wykaz skrótów. Układ pracy ma charakter logiczny, uporządkowany, poszczególne części są bardzo proporcjonalne (każdy rozdział ma około 35 stron).

Praca porusza – jak trafnie i dojrzałe definiuje to Autorka – zagadnienie ojcstwa Bożego w Ewangelii według św. Mateusza – w pierwszej kolejności ojcstwa względem Jezusa Chrystusa, następnie, wobec przybranych synów. Celem rozprawy jest ukazanie relacji Ojca i Syna, jej implikacji dla wierzących oraz jej wzorcowego dla życia chrześcijańskiego wymiaru. W zgodzie z metodą historyczno-krytyczną zbadano tło historyczno-kulturowe zagadnienia oraz przeprowadzono analizę terminologiczną dla terminu \acute{o} $\pi\alpha\tau\eta\rho$ w Nowym Testamencie, aby następnie

dokonać egzegetycznego opisu miejsc kluczowych w Mt. Ze względu na jego wagę, wyeksponowano tekst Mt 11, 25-27. W kontekście Mt poruszono także kwestię chrześcijańskiego patrocentryzmu, który nierozzerwalnie związany jest z synostwem Chrystusa oraz synostwem wierzących w Niego. Nakreślony przez Autorkę cel został w rozprawie solidnie i wyczerpująco zrealizowany.

W rozdziale I został przedstawiony szkic rozumienia ojcostwa ludzkiego i boskiego w kulturach starożytnych, istotnych dla myśli biblijnej, nakreślający pewien kontekst społeczno-kulturowy oraz religijny tematu. Uwzględnione zostały kultury Mezopotamii, Egiptu, Grecji i Rzymu oraz samego judaizmu, przede wszystkim czasów międzytestamentalnych. Osobny paragraf poświęcono zagadnieniu ojcostwa ludzkiego i Bożego w Starym Testamencie.

W rozdziale II dokonano analizy terminologii biblijnej dotyczącej ojcostwa, przede wszystkim zaś kluczowego dla nas terminu $\acute{\omicron}$ πατήρ oraz jego występowania w Nowym Testamencie; zarówno w kontekście boskim, jak i ludzkim. Ponadto przedstawiono w zarysie rozumienie ojcostwa Bożego w poszczególnych księgach Nowego Przymierza, aby zbudować fundament dla badań nad ojcostwem u Mateusza.

Następne rozdziały w sposób analityczno-syntetyczny ukażą miejsca, w których badany termin pojawia się w ewangelii Mateusza, zarówno w odniesieniu do relacji Ojciec - Syn Boży (rozdział III), jak i Ojciec - synowie w Synu (rozdział IV). W obu rozdziałach odniesiono się także do zagadnienia charakterystycznego dla relacji Mateuszowej, a więc zagadnieniu woli Ojca. Obok tematu woli Ojca, w sposób analogiczny w obu rozdziałach poruszono temat królestwa niebieskiego i Bożej odpłaty za wierność synów.

W rozdziale IV poruszono także zagadnienie naśladowania Ojca w Jego doskonałości, do czego wezwał uczniów Chrystus w Mt 5, 48. Uwzględniono w tym zakresie przede wszystkim kontekst Kazania na Górze, które rzuca światło na to, jak należy rozumieć to wezwanie.

Chrześcijaństwo jawi się bowiem w Mt jako skupione i zanurzone w Ojcu. Temat ojcostwa Bożego względem umiłowanego Syna Jezusa Chrystusa zanalizowany w rozdziale III zamyka się odniesieniem w tej pierwszej ewangelii synoptycznej do paschalnych wystąpień terminu $\acute{\omicron}$ πατήρ, w których, w sposób nieporównywalny dotąd, dostrzega się intymną więź Ojca i Syna.

Z racji na znaczenie tekstu Mt 11, 25-27 został on opracowany w osobnym rozdziale (V – bazującym w znacznej mierze na komentarzach angielskojęzycznych). Wyżej wymieniony tekst stanowi klucz interpretacyjny dla pierwszej ewangelii kanonicznej. Trzy wersety ukazują unikatową relację Ojca i Syna, w którą osoby boskie postanowiły włączyć „pokornych umysłem” (w. 25). Chrystus objawia Boga po pierwsze, jako Ojca; trzykrotne użycie terminu “Ojciec” nie jest tutaj bez znaczenia.

Poznanie ojcostwa Boga oraz synostwa Jezusa, a więc odkrycie tożsamości Boga, jest Jego pragnieniem, radością (w. 26). Mateuszowy zamysł przedstawienia Syna, jako Nowego Mojżesza, Mądrości Boga oraz Proroka Nowego Przymierza osiąga tutaj kulminację – w Chrystusie objawienie Boga osiąga wypełnienie. Ojciec przekazał wszystko Synowi, On zaś jest Jedynym pośrednikiem zbawienia, Jego pełnomocnikiem, a poznanie Boga dokonuje się tylko przez Niego. Eschatologiczna wspólnota Kościoła może mieć w nim udział dzięki otwartości, która jest udziałem prostych sercem i umysłem (οἱ νήπιοι) tych, którzy polegają na sprawiedliwości Boga, przyjmują prawdę Ewangelii i włączają się w Chrystusowe, synowskie uwielbienie.

Dostrzegalnym *novum* pracy, a zarazem spojrzeniem poszerzonym są zawarte w rozprawie odniesienia do patrocentryzmu chrześcijańskiego w nauczaniu Kościoła katolickiego, a w szczególności do myśli dogmatycznej i wypowiedzi ostatnich papieży.

Krytyczna ocena strony merytorycznej i formalnej

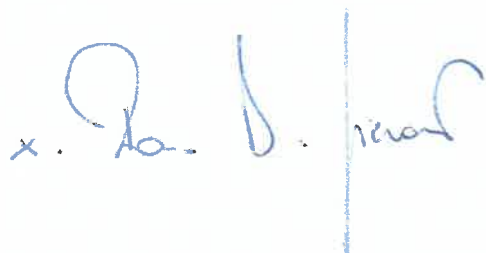
W krytycznej ocenie niniejszej rozprawy doktorskiej pod kątem merytorycznym (założenia pracy, konstrukcja problemu badawczego, kwerenda, zastosowane metody badawcze) trzeba zaznaczyć, iż Autorka wykazuje dojrzałość, samodzielność i kompetencje egzegety-teologa, umiejętnie posługuje się aparatem krytycznym (455 przypisów różnej kategorii). Wyniki jej badań można sformułować w następujący sposób: Mateuszowa Ewangelia Ojca staje się doskonałym źródłem refleksji teologicznej. Ukazuje się naszym oczom fakt, iż imię „Syn” nie jest tylko tytułem Chrystusa, ale wyrazem Jego najgłębszej tożsamości i misji. Podobnie Bóg objawia się u Mateusza jako Ojciec Chrystusa i wspólnoty eklezjalnej. Ojcostwo Boga stanowi centrum Chrystusowego przepowiadania; On sam jako Syn, który nosi w sobie odbicie chwały Ojca, jest Jego objawieniem. Widzimy także nierozzerwalny związek tej relacji – nie można mówić o ojcostwie bez synostwa, są one komplementarne, dotyczą tej samej rzeczywistości. Jednorodzony i Umiłowany Syn przynosi światu Jego poznanie. W recenzowanej pracy zobaczymy również konsekwencje takiego patrocentrycznego rozumienia chrześcijaństwa oraz jego implikacje dla wspólnoty wierzących.

Oceniając poziom naukowy rozprawy trzeba stwierdzić, że jej niewątpliwym walorem, ujawnionym we wszystkich rozdziałach jest elokwentna, solidna, bazująca na mocnym fundamencie semantycznym egzegeza wytypowanych fragmentów Starego i Nowego Testamentu. Autorka przeprowadza dojrzałe a więc wyważone i skrupulatne badanie tekstu (analiza i synteza) przede wszystkim pola semantycznego greki biblijnej (*campo semantico*), posługuje się objaśnieniami leksykograficznymi oraz biblijno-teologicznymi, sięgając także do korzeni starotestamentalnych (język

Konkluzja i wniosek końcowy

Biorąc pod uwagę powyższe kwestie, stwierdzam, że napisana pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Stanisława Witkowskiego MS rozprawa doktorska jest oryginalnym opracowaniem stanowiącym *novum* dla polskiej teologii. Stanowi ona także istotny wkład dla egzegezy Nowego Testamentu i teologii biblijnej, a zwłaszcza jej specjalistycznego działu jakim jest paterologia biblijna.

Dysertacja spełnia wszystkie wymogi – zarówno merytoryczne jak i formalne – stawiane przed pracami doktorskimi. Dlatego oceniam ją pozytywnie i niniejszym wnoszę o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. Roman Bogusław Sieroń

Sandomierz, 28 lipca 2023 r.